

INDIJA: indska civilizacija se je razvila iz starejših neolitskih kultur, arheološke najdbe pa pričajo tudi o vplivu sumerske civilizacije, s katero so obstajali tudi trgovski stiki. Okoli 1400 pr.Kr. so se v Indijo priselili **indoevropski arijci** in po dolgotrajnih bojih uničili indska mesteca. Med Indom in Gangesom so osnovali več držav. Glavni zgodovinski vir so **Vede**, zbirka štirih knjig, zato Indijo imenujemo (1400 – 550 pr.Kr) tudi **vedska Indija**. Družba se razsloji v štiri **kaste** (kasta je vase zaprta, dedna družbena plast, ki se od drugih loči po izvoru, poklicu in veri. Poznamo štiri kaste: **brahmani** (duhovniki), **kšatrije** (vojaki), **vaišije** (rokodelci in kmetje) in **šudre** (zaslužnjeni staroselci, številčno najmočnejši)). **Brahmanizem**, reinkarnacija, preseljevanje duš in ponovna utelešitev, s ponovnim rojstvom se poplačajo slaba dejanja iz prejšnjega življenja, vrhovni bog je **Brahma**, stvarnik življenja. V 1. stoletju po Kr. preide v **hinduizem**, ki je v veljavi še danes. V 6. st. po Kr. se politično težišče prenese na vzhod, za oblast se bojujejo številni knezi, z nastankom mest pa se okrepi sloj meščanstva. Premožensko razslojevanje je zahtevalo novo vero, ki jo utemelji Buda. Budizem uči o enakosti vseh ljudi, o nenasilju, o dobrohotnosti do vseh živih bitij, ter zahteva odpravo kast. V času kralja Aške (272-237 pr.Kr) postane budizem vodilna religija v Indiji. **KITAJSKA** (pridobivanje svile, papirja, magnet, tisk, bankovce): **Dinastija Shang** – vodijo jo kralji, vangi, razvije se v prvi polovici 2. tisočletja, uvedejo pravo s stalnim uradništvom, stalno vojsko, plemstvo se bojuje na bojnih vozovih, kmetje pa kot pehota. **Dinastija Zhou** – leta 177 pr.Kr. pregnala Shang, oblikuje se fevdalna družba, plemstvo služi vojski in upravi, zato dobi kos zemlje od kralja, zemljo obdelujejo kmetje, fevdalcem so plačevali davek, opravljali namakalna dela in služili vojski. Odnose so utrdili z izdajo zakonika Zhou-li. **Dinastija Qin** – Zhou oslabi zaradi vpadov tujih ljudstev, knez Zheng leta 221 pr.Kr. državo okrepi, utrdi in poenoti, uveljavi enotna zakone, mere in uteži za vso državo. **PISAVA** : **SUMERCI**: **piktografska ali slikovna** (besede izražene v podobah, 2000 pismenk, 3200 – 2800 pr.Kr), **zlogovna klinopisna** (en znak označuje en zlog v besedi, 600 pismenk, do leta 2400 pr.Kr), **abeceda** (v 1. tisočletju pr.Kr. izpodrine klinopisno) **EGIPČANI**: **podpis ali hieroglifi** (za pisanje v svetiščih, grobnicah, papirusih, 3100 pr.Kr), **hieratična, svečeniška** (razvije se iz hieroglifov, ležeče tiskane pismenke, za pisanje pisem, zgodb in poslovnih pogodb, je zlogovna pisava) **demotična ali ljudska** (se bolj enostavna od hieratične, za pisanje pravnih listin, zlogovna). Črkopisa Egipt nima.

INDIJCI : **brahmi** (najstarejša pisava), **devangari**, **sanskrit** (besedila v starodavnem jeziku, izumre v 5. st. pr.Kr) **KITAJCI** : pisave se je verjetno razvila pod vplivom mezopotamske, najstarejša piktografska sodi že v čas dinastije Shang, to pisavo da poenostaviti cesar dinastije Qin v 3. stoletju, in je v rabi z nekaterimi spremembami še danes. **ZAČETKI KULTURE** : **znanost** (značilnost preprostost in uporabnost, zanima jih kako potek poteka, vzrokov za to pa niso iskali), **matematika** (posebne pismenke za števila, zaradi vsakodnevnih potreb so morali znati računati, znali so +, -, *, /, računati z ulomki, p in P geometrijskih teles, poznali število pi, enačbe 1. 2. in 3. stopnje), **astrologija** in **astronomija** (prvi koledarji, temelji astrologije, horoskopije, skromni začetki astronomije, nebo so opazovali iz svetišč) **medicina** (za bolezen obsodili duhove, padarji in zdravniki, Hamurabijev zakonik, najbolj znan zdravnik – Imhotep iz okoli 2880 pr.Kr), **pravo** (običajno pravo, prenašalo iz roda v rod, odnose urejali z zapisom zakonov), **književnost** (različne literarne zvrsti in oblike, pisava omogoči zapis zgodovinskih dogodkov), **gradbeništvo** (opeka, kamenje, piramide, grobnice, skalni grobovi, svetišča, najbolj znano svetišče bogu Amon-Reju v Karnaku), **slikarstvo** (Egipčani imajo smisel za red in popolnost), **kiparstvo** (cilj ni bil upodobiti resnične lastnosti, ampak le celoto, s upodobitvami kipov so hoteli zagotoviti njihovo večnost)

VERSTVA : celotno življenje je bilo prežeto z vero, za verstva je značilen skupek obredov, mnogoboštva ali politeizma ter upodabljanje bogov v človeški podobi. **MEZOPOTAMIJA** : vsaka mestna država ima svojega boga zaščitnika, bogovi so bili hierarhično razvrščeni. **EGIPT** : Nilove poplave so vplivale na nastanek mita o stvarjenju sveta, najbolj priljubljena vera je bilo čaščenje Ozirisovega kulta. Ozirisa so častili kot boga plodnosti in mrtvih (mit pravi da je bil Oziris dober in pravičen kralj, ki ga je ljubosumni brat Set ubil, razsekal in vrgel v Nil. Egipčani so verovali v posmrtno življenje, verovali so, da je človek sestavljen iz telesa in duše, trupla so balzamirali ali mumificirali). **FENICIJA** : vsaka mestna država ima svoje vrhovne bogove, le-tem so Feničani žrtvovali poleg živali celo ljudi, ob darovanju otrok, so morali biti prisotni starši, ki niso smeli pokazati žalosti

VELIKA RETRA: dva kralja (po ustavi sta bila na čelu države dva kralja, ki sta odločala enakopravno. Imela sta poveljstvo nad vojsko, ki pa jo je v boj zunaj države vodil samo eden. Skrbela sta za verske obrede, javne poti ter reševala pravne probleme, povezane s posinovljenjem in porokami. Njuno oblast so omejevali efori), svet starešin – geruzija (sestavljajo jo 28 članov in oba kralja, skupaj torej 30 ljudi. Vanjo so bili lahko izvoljeni samo nad 60 let stari državljani. Ti so v svetu ostali do smrti. Pripravljali so zakone za narodno skupščino, sodili tistim, ki so grešili proti narodnim interesom (lahko tudi kraljem), in čuvali ustavno ureditev), ljudska skupščina – apele (sodelovali so vsi polnopravni državljani, stari nad 20 let. Naloga je bila, da z vzklikanjem potrdijo ali zavrnejo zakonske predloge, ki jih je pripravila geruzija. Ljudska skupščina je lahko razglasila vojno in določila kralja, ki bo vojsko vodil. Izmed vseh članov apele so volili člane geruzije in efore), nadzorni svet – eforat (nadzorovali so politični sistem v šparti, njihov mandat je trajal eno leto, vanj so volili samo nad 30 let stare državljane, za efora je bil vsak lahko izvoljen le enkrat v življenju, po enem od njih se je imenovalo tekoče leto, bili so vrhovni sodniki, preganjali nezaželene tujce, imeli so tudi pravico, da aretirajo in kaznujejo kralje, napovedovali so vojne, spremljali kralja na pohodih in sklepali mir, vsako leto posebej so helotom uradno napovedali vojno, od 5. stol.pr.Kr so bili najpomembnejša politična sila v državi. **ŠPARTANSKA DRUŽBA**: spartiati (najvišji sloj, potomci Dorcev, uživali vse osebne in politične pravice, živeli so od kosa zemlje, ki jim ga je dala država, med seboj so bili enaki), perioiki (vmesni sloj prebivalstva, osebno svobodni, a brez političnih pravic, ukvarjali so se s trgovino, poljedelstvom, državi so plačevali davke, v primeru vojne so bili kot pomožna vojaška četa), heloti (najnižji sloj, potomci starega prebivalstva Lakonije, opravljali delo državnih sužnjevi, obdelovali zemljo, bili so strogo nadzorovani, za vsak poskus upora so bili strogo kaznovani) **PELEPONEŠKA ZVEZA**: okoli leta 550 pr.Kr je Šparta organizirala peleponeško zvezo, po prvih sodelovanjih z državami so Špartanci spoznali, da si lahko izboljšajo položaj z zavezništvi. S sistematičnim sklepanjem zavezništev so postali velesila na tem območju. V zvezo so vključili večino peleponeških držav, zavezniki so ohranjali notranjo samostojnost, vojaška pomoč, vrhovno poveljstvo nad vojsko pa ima še vedno Šparta. Šparta doseže nadvlado na Peloponezu, ki je trajala vse do sredine 5. stol.pr.Kr

VELIKA KOLONIZACIJA: poteka od 8. do 6. stol. pr. Kr, Grki so številne kolonije ustanavljali ob obalah Sredozemskega in Črnega morja, kolonizaciji so bile naklonjene tudi politične okoliščine, naseljevanje na zahodu pa so ovirali Feničani in Etruščani **VZROKI**: naraščanje prebivalstva, zaradi tega hrane ni bilo dovolj (pesnik Heziod priporočal naj imajo družine samo enega otroka), v polis so večkrat izbruhnili politični nemiri (lahko prerastejo tudi v večje državljanske vojne), v večini mestnih državici sta nastali dve stranki: ljudska in aristokratska, z uvedbo denarja (7.stol.pr.Kr) se začne razvijati trgovina (zlato, železo). Trgovina, obrtniški izdelki in žito je pospešilo kolonizacijo, večkrat so bili vzroki za kolonizacijo različne socialne stiske: povečanje plemiških posesti na račun malih kmetov, lakota, revščina in prazadolženost, veliko kolonistov se je odpravilo v svet zaradi želje po dogodivščinah. **SMERI KOLONIZACIJE**:

Zahodno Sredozemlje: Sicilija (Sirakuze), južna Italija (Tarent, Kime, Neapolis), južna Francija (Masilija), južna Španija. **Severovzhodno Sredozemlje**: Črno morje (Bizanc, Trapezunt, Odessos, Olbija, Tomi), južna Rusija (Tanais □ najbolj severna grška kolonija), Milet □ ustanovil kar 90 kolonij. **Obale Jadranskega morja**: kolonije je ustanavljal Korint (Pharos □ Hvar, Issa □ Vis, Korkira Melajna □ Korčula) **Južno Sredozemlje**: feničanske kolonije ovirajo ustanavljanje kolonij, vendar kljub temu grki ustanovijo dve pomembni koloniji: Naukratis v Egiptu in Kireno v Libiji

V 6. stol.pr.Kr se z vzhoda hitro širi Perijska država, v zahodnem sredozemlju kolonije začnejo ovirati Kartažani in Etruščani.. leta 540 so v bitki pri Ataliji Grki izgubili in tako se druga velika kolonizacija konča.

POSLEDICE KOLONIZACIJE: pospeši trgovske stike, grški naseljenci prinašajo znanje in kulturo (vero, abecedo, gospodarstvo), pospešuje se tudi izobraženost sredozemskih ljudstev. **USTANOVITEV ŠPARTE**: nastala je na desnem bregu reke Evrotas, v pokrajini Lakoniji. Okoli leta 900 pr.Kr se je pet dorskih vasi združilo v šparto. Naravne danosti so bile zelo ugodne, špart ima rodovitno zemljo, poljedelstvo in živinoreja najpomembnejši panogi. **POLITIČNA UREDITEV**: spartanci v 1. mesenijski vojni (8.stol.pr.Kr) zavzeli Mesenijo, 2. mesenijska vojna je trajala več kot 20 let, in zelo spremenila življenje špartancev. Dokončna preobrazba v vojaško državo se je zgodila z

DORCI : so na poti proti jugu trčili na jonce in eolce. Mimo obeh plemen so čez Korintsko ožino vdrli na Peloponez in ga z izjemo osrednjega dela zasedli.

Pozneje so zavzeli še Kreto, nekaj otokov v južnem Egejskem morju in južni obalni pas Male Azije z otokom Rodosom. Tu je najbolj razvito mesto Halikarnas. Dorci se niso povsod naselili strnjeno, posamezni deli so ostali razseljeni v dorskih enklavah po vsej Grčiji. Najbolj znani grški polis sta bili Sparta in Korint

EOLCI: vdor Dorcev je presekal Eolce na dvoje. Na severu so se obdržali v Tesaliji, na jugu pa v Beociji. Del Eolcev je zaradi pritiska s severa zapustil Grčijo in se umaknil na otok Lesbos in v severni obalni pas Male Azije (Ajolida). Pomembno Eolsko mesto so bile Tebe. Ozemlje med eolskima pokrajinama so naselili severozahodni Grki, ki so se tam selili istočasno z Dorci.

JONCI: Pokrajina Atika in otok Evboja sta bila od nekdaj naseljena z Jonci. Tudi Jonci so se pred navalom Dorcev umaknili na Egejske otoke Kikladov in Sporadov, nekateri pa so poselili srednji obalni pas Male Azije. Po njih se je ta del imenoval Jonija.

Ko se je preseljevanje končalo, je bila Grčija poseljena v treh pasovih, ki se vlečejo od celinske Grčije prek Egejskih otokov do Male Azije: sever so obvladovali Eolci, sredino Jonci, jug pa Dorci.

Selitev Grkov na vzhod je imelo dolgoročne posledice, Egejsko morje je postalo **notranje grško morje**. Naselenci v Mali Aziji so prišli v stik z višje razvitimi

POLIS: Začetki polis segajo v temno obdobje, mestne države so nastajale ob vzpetinah, na katerih so navadno že v času mikenske kulture stale utrdbe – akropole. Ob akropolah so je naseljevalo plemstvo, sledili so obrtniki in trgovci. Tudi kmečko prebivalstvo se je vse bolj navezovalo na mesto. Veliko polis je nastalo z združenjem manjših naselij. Mestna država je postala središče upravnega, političnega, pravosodnega in verskega življenja bližnje okolice in hkrati jedro, okoli katerega se je združevala pokrajina.

LASTNOSTI POLIS : Po površini in številu prebivalstva (okoli 5-10 tisoč prebivalcev) so bile polis majhne, pravnih razlik med mestom in podeželjem ni bilo, vendar je mesto zaradi večjega upravnega pomena kmalu dobilo prevlado nad podeželjem. Za vse polis je bila značilna velika razdrobljenost – partikularizem, k čemur je največ prispevala grška razčlenjenost, razdrobljenost je pospeševala delitev Grkov na plemena, ter prepričanje da so velike države neučinkovite. Vsaka polis je bila zaključena upravna, zemljepisna, gospodarska in politična enota, ki si je prizadevala za lastno avtonomijo, gospodarsko samozadostnost (avtarkijo) in zunanjepolitično neodvisnost (eleverijo). Polis se je imenovala po prebivalstvu ne po kraju (npr. polis Atencev, ne polis Atene)

POMEN POLIS: V polis so o skupnih zadevah odločali meščani sami. O javnih zadevah so meščani svobodno razpravljali. V polis sta bili pomembni izobrazba in dobra šola. Meščani so osebno sodelovali pri odločanju, v prostorsko omejeni mestni državi pa so ljudje svoja stališča morali zagovarjati strpnost, vendar pa razprtje in vojne med državami kažejo na to, da jim to ni vedno uspelo

UPRAVLJANJE: KRALJEVINA (kraljeva oblast je oslabela, oblast prevzame plemstvo, kraljeva oblast se ohrani le še v najbolj zaostalih predelih Grčiji, med najpomembnejšimi državama se je obdržala v Šparti), **ARISTOKRACIJA** (uveljavi se vladanje plemstva, v Atenah so leta 682 pr.Kr odpravili kraljevino, oblast aristokratov pa so ogrožali bogati meščani s hitrim razvojem trgovine),

OLIGARIHIJA (to je vladavina majhnega kroga finančnih ali zemljiških bogatašev, ljudje nižjih slojev, ki so z napredkom obrti in trgovine obogateli), **TIRANIJA** (vlada posameznik, ki pride na oblast s silo in se noče več umakniti, s ugodnimi posojili so podpirali kmete, zmanjševali pomen aristokracije, ter pospeševali razvoj srednjega sloja), **DEMOKRACIJA** (to je vladavina ljudstva, meščani glasovali v ljudskih skupščinah, razvili posebne svete, zgled za

SVET PLEMSTVA IN PREPROSTIH LJUDI : z novim prebivalstvom se je v temeljih spremenila tudi družba. Hierarhično organizirana mikenska družba je propadla, polis pa se še ni razvila. Družbo temnega obdobja opisujeta Homerjeva epa Iliada in Odiseja.

Grčija je bila razdeljena na kraljevine, katerim so vladali kralji – basilevs, vendar so kralji imeli le malo oblasti, bolj so obvladovale plemiške rodbine, katerih moč je bila odvisna od bogastva in ugleda, ob plemstvu so v družbi imeli uglednejši položaj še pevci, jasnovidci, obdelovalci kovin in zdravniki.

Del družbe so bili tudi svobodnjaki, o katerih ne vemo veliko. Položaj maloštevilnih sužnjev je bil podoben položaju brezpravnih svobodnjakov. Najnižje pa so bili teti, delavci brez pravic, ko so hodili po deželi kot berači in se udinjali kmetom za plačilo.

V času nastanka Odiseje je povprečen Grk živel znotraj družine – oikosa, v katerega so spadali tudi služabniki in sužnji. Oikos je članom zagotavljal varnost, zaščito, prehrano, obleko in ugled. Družino je vodil oče, ki je imel nad člani družine popolno oblast. Vsaka družina si je prizadevala, da bi življenjske potrebe pridelala sama.

ILIADA: pripoveduje o bojih med Grki in Trojanci za mesto Troja. Vojna je izbruhnila, kjer je trojanski kralj Paris ugrabil Heleno, ženo kralja Menelaja, v spopad so se vključili tudi bogovi, Atena, Pozejdon in Hera podpirajo Grke, Afrodita in Ares pa Trojance. Glavni grški junak je bil Ahil, na strani Trojancev pa se je najbolj izkazal Hektor.

ODISEJA: vsebinsko nadaljuje Iliado, pripoveduje pa o tem, kako se je Odisej, grški junak izpred Troje, deset let vračal domov, kjer sta ga čakala sin Telemah in žena Penelopa, ki so jo zaradi dolge moževe odsotnosti že začeli nadlegovati snubci. Na poti proti domu je Odisej doživel številne dogodivščine, ki jih je s